

Kapitein van Zijlilaan 28-36 te Benschop (gemeente Lopik)

Een Bureauonderzoek

I.S.J. Beckers
J.A.G. van Rooij

Colofon

ADC Rapport 2654

Kapitein van Zijlilaan 28-36 te Benschop (gemeente Lopik)
Een Bureauonderzoek

Auteurs: I.S.J. Beckers en J.A.G. van Rooij,

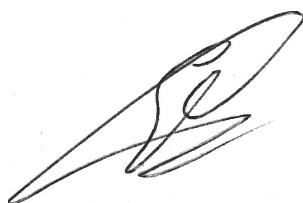
In opdracht van: Woningbouwvereniging Goed Wonen

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 9 juni 2011

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
E. Lohof

ISBN 978-94-6064-645-4

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033-299 81 81
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
2 Doelstelling en vraagstelling	7
3 Methodiek bureauonderzoek	7
4 Resultaten bureauonderzoek	8
4.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik	8
4.2 Beschrijving huidig gebruik	8
4.3 Beschrijving van de historische situatie, ondergrondse bouwhistorische waarden en mogelijke verstoringen	8
4.4 Beschrijving van bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden	10
4.5 Gespecificeerde verwachting (LS05)	12
5 Conclusies	13
6 Aanbeveling	13
Literatuur	14
Geraadpleegde websites	14
Lijst van afbeeldingen en tabellen	14

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Utrecht
Gemeente:	Lopik
Plaats:	Benschop
Toponiem:	Kapitein van Zijlilaan 28-36
Kadastrale gegevens:	Kadastrale kaart gemeente Benschop, sectie B, percelen 1773, 1777, 2065 en 2159
Kaartblad:	38E
Oppervlakte plangebied	1100 m ²
Coördinaten:	127.085 / 446.673 127.125 / 446.685 127.134 / 446.655 127.105 / 446.647
Bevoegde overheid:	Gemeente Lopik
Deskundige namens de bevoegde overheid:	Dhr. J. de Jong
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	45219
ADC-projectcode:	4130101
Periode van uitvoering:	Februari 2011
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	http://persistent-identifier.nl/?identifier=urn:nbn:nl:ui:13-u5f-8ft

Samenvatting

In opdracht van Woningbouwvereniging Goed Wonen heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Kapitein van Zijlilaan 28-36 in Benschop (gemeente Lopik). In het plangebied zullen ouderenwoningen gebouwd worden. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van aanvraag van een bouwvergunning en was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

In de ondergrond van het plangebied kunnen in de oeverafzettingen van de Benschopse meandergordel archeologische resten uit het Mesolithicum en het Neolithicum voorkomen. Dit niveau bevindt zich waarschijnlijk op ca. 4,6 m –mv. Vindplaatsen uit het Mesolithicum en het Neolithicum worden gekenmerkt door een vondststrooiing van kleine fragmenten vuursteen. Vindplaatsen uit het Neolithicum worden daarnaast gekenmerkt door neolithisch aardewerk.

Omdat het plangebied zich buiten een ontginningslint bevindt, worden geen archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd verwacht. De resten van begravingen rondom de Sint-Victorkerk worden ten noordwesten van het plangebied verwacht. Omdat een deel van het plangebied niet tot het kerkterrein heeft behoord en dus ten onrechte deel uitmaakt van een AMK-terrein, wordt voorgesteld om het AMK-terrein12063 te wijzigen (zie afb. 4 en 5). Als er nog resten van perceleringsgreppels of een zandpad in het plangebied aanwezig zijn, zijn deze verstoord geraakt door de bouw een bedrijfspand.

ADC ArcheoProjecten adviseert, om bij een verstoringsdiepte van minder dan 3 m –mv, om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. De plaatsing van heipalen kan tot een grotere diepte uitgevoerd worden omdat de grondverstoring van deze werkzaamheden beperkt is. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen de 3m –mv nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Als tijdens toekomstige werkzaamheden in het plangebied een bodemverstoring van dieper dan 3 m -mv plaatsvindt, dient een inventariserend veldonderzoek door middel van een verkennend booronderzoek uitgevoerd te worden, zodat de precieze diepteligging van de Benschopse meandergordel kan worden bepaald.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Tijd in jaren	
Nieuwe tijd:	1500 - heden	
Nieuwe tijd C		1850 - heden
Nieuwe tijd B		1650 - 1850 na Chr.
Nieuwe tijd A		1500 - 1650 na Chr.
Middeleeuwen:	450 – 1500 na Chr.	
Late Middeleeuwen B		1250 - 1500 na Chr.
Late Middeleeuwen A		1050 - 1250 na Chr.
Vroege Middeleeuwen		450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	12 voor Chr. – 450 na Chr.	
Laat-Romeinse tijd		270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd		70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd		12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	800 – 12 voor Chr.	
Late IJzertijd		250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd		500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd		800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	2000 - 800 voor Chr.	
Late Bronstijd		1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd		1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd		2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	5300 – 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum		2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum		4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum		5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	8800 – 4900 voor Chr.	
Laat-Mesolithicum		6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum		7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum		8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	tot 8800 voor Chr.	
Laat-Paleolithicum		35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum		300.000–35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum		tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992

1 Inleiding

In opdracht van Woningbouwvereniging Goed Wonen heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Kapitein van Zijllaan 28-36 in Benschop (gemeente Lopik). In het plangebied zullen ouderenwoningen gebouwd worden. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van aanvraag van een bouwvergunning en was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in februari 2011 door: I.S.J. Beckers (archeoloog), J.A.G. van Rooij (prospector), en E. Lohof (senior prospector).

2 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden, binnen een omschreven gebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld:

- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:

- In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?
- Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Indien de archeologische waarden niet kunnen worden behouden:

- Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

3 Methodiek bureauonderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Het bureauonderzoek bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
8. Opstellen gespecificeerde verwachting;
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek;
10. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

De processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan processtap 8, de gespecificeerde verwachting wordt opgesteld. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht, indien relevant weergegeven op een kaart.

De resultaten van processtappen 1 tot en met 8 worden behandeld in de paragrafen 4.1 tot en met 4.5. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het bureauonderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

4 Resultaten bureauonderzoek

4.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied ligt ten westen van de Kapitein van Zijllaan te hoogte van nummer 28 tot en met 36 in Benshop en heeft een oppervlakte van ca. 1100 m². Het plangebied wordt aan de noordzijde begrensd door de begraafplaats van de St. Victorkerk en het terrein van de Kapitein van Zijllaan 26. Aan de westzijde bevindt zich een parkeerplaats van de woningen aan de Theo Kleverstraat. De zuidgrens wordt gevormd door de terreinen van de Theo Kleverstraat 2 tot en met 10. De exacte locatie is weergegeven in afbeeldingen 1 en 2.

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als de Benshopse meandergordel, in een straal van 1000 m rondom het plangebied.

In het plangebied zijn ouderenwoningen gepland. Eerst zal in het plangebied de huidige bebouwing worden gesloopt. Daarna zal de westzijde van het plangebied bebouwd worden met twee garages, bergingen en een gemeenschappelijke ruimte. De ouderenwoningen zullen op de locatie van nummers 28 tot en met 36 van de Kapitein van Zijllaan worden gebouwd. De gevellijn van dit gebouw komt in het verlengde van de Theo Kleverstraat 2 te liggen en het nieuwe gebouw wordt ca. 30 m lang. Het gebouw wordt ongeveer 7,5 m diep vanaf de gevellijn. Tussen de bebouwing aan de westzijde van het plangebied en de ouderenwoningen worden tuinen aangelegd. Langs het trottoir worden 6 tot 10 parkeerplaatsen gerealiseerd. Ten noorden daarvan is ruimte gereserveerd voor een opstelplaats van de brandweer. De nieuwe bebouwing zal zoals bij de huidige bebouwing gebeurd is, gefundeerd worden op heipalen van 6 tot 8 m lang en een vorstvrije fundering van ca. 80 cm diep.¹ De voorgenomen ingreep is weergegeven in afb. 3.

De consequentie van de voorgenomen ingreep is dat eventuele waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

4.2 Beschrijving huidig gebruik

Het plangebied is momenteel bebouwd. De gevellijn van de Kapitein van Zijllaan 28 tot en met 36 bevindt zich parallel aan de Kapitein van Zijllaan op een afstand van ca. 5 m vanaf de straat. Dit gebouw is ook ca. 7,5 m diep vanaf de straat. Aan de westzijde van het plangebied bevindt zich een bedrijfspand met een fundering op poeren van 60 cm diep. In de ruimte tussen de beide bebouwingen is een tuin aangelegd.

4.3 Beschrijving van de historische situatie, ondergrondse bouwhistorische waarden en mogelijke verstoringen

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Historische situatie
Nederlandse Plaatsnamen, Herkomst en Historie ²	1280-1287 Benscop
Kadastrale minuut uit 1811-32 ³	Bouwland.
Topografische kaart uit 1838-49 ⁴	Bouwland.
Bonnekaart uit 1875-1880 ⁵	Bouwland.
Bonnekaart uit 1898-1930 (afb. 4) ⁶	Uiterste noordwestpunt van het plangebied hoort bij het terrein van de St-Victorkerk.

¹ Informatie Dhr. J. Broeke

² Van Berkel & Samplonius 2007.

³ Kadaster 1811-1832.

⁴ Wolters-Noordhoff 1990.

⁵ Bureau Militaire verkenningen 1875-1930.

⁶ Ibid.

Bron	Historische situatie
Topografische kaart uit 1936 ⁷	Situatie identiek aan 1898-1930.
Topografische kaart uit 1958 ⁸	Kapitein van Zijlwaan aangelegd.
Topografische kaart uit 1969 ⁹	Kapitein van Zijlwaan 28-36 gebouwd.
Topografische kaart uit 1981-89 ¹⁰	Parkeerplaats aan de Theo Kleverstraat ingericht.
KennisInfrastructuur CultuurHistorie (KICH) ¹¹	St. Victorkerk dateert uit 1886.
Cultuurhistorische waardenkaart provincie Utrecht	Geen additionele informatie.
Website	Overzicht van de historie van de St. Victorkerk

De centrale delen van de Lopikerwaard waren rond het jaar 1000 n. Chr. nog onbewoond. In de loop van de volgende eeuwen werd dit moerasgebied geheel ontgonnen. Er moest in de Late Middeleeuwen, vanwege de groei van de bevolking, meer landbouwgrond komen en men begon ook de minder geschikte gronden te benutten. Vandaar dat men belangstelling kreeg voor de uitgestrekte veengebieden in Utrecht en Holland. Ook de bisschoppen van Utrecht hadden belang bij de ontginning van de 'woeste gronden', omdat dit uiteindelijk meer belastinginkomsten opleverde. Op zeer systematische wijze is daarna de ontginning van de resterende wildernis ter hand genomen. Overal lieten de bisschoppen van Utrecht stukken grond uitmeten en afpalen. In ruim driehonderd jaar was het hele veengebied in cultuur gebracht.¹²

De overeenkomst tussen de bisschop en een groep ontginners werd een cope genoemd; men kocht het recht om een stuk land in bezit te nemen. De overeenkomst tussen de landheer en de boeren om gronden te ontginnen en de gronden zélf staan bekend als cope. Benschop, in 1280 bekend als Benschop, betekent dan ook 'de Cope van Ben'.¹³

Als ontginningsbasis gold de Benschopperwetering. De achterkade werd op een afstand van 1250 m vanaf de wetering aangelegd. Als de ontginningsbasis en de achterkade uitgezet waren kon men de oppervlakte gaan verdelen; de ontginning werd opgedeeld in percelen van 1250 m lang en 110 m breed. De percelen waren dus ruim 13 hectare groot (oftewel 16 morgen). Een morgen is de oppervlakte die men vroeger in één ochtend kon ploegen. Zo ontstond een ordelijk, efficiënt en regelmatig ingedeeld landschap. De landschapsindeling is in de Lopikerwaard daarna weinig veranderd.¹⁴

Het plangebied bevindt zich ten zuiden van het ontginningslint langs de Benschopperwetering en is vanaf de ontginning in gebruik geweest als bouwland. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de kadastrale minuutkaart uit 1811-32, de Topografische kaart uit 1839-48 en de Bonnekaarten van 1875 en 1880. In 1886 is de katholieke St. Victorkerk gebouwd en het terrein ten zuiden van deze kerk kwam in gebruik als kerkterrein (afb 4). Het uiterste noordwestelijke deel van het plangebied is op de Bonnekaarten van 1898 tot en met 1930 bij dit kerkterrein ingedeeld.

In de periode tussen 1958 en 1969 is de huidige bebouwing aan de Kapitein van Zijlwaan 28-36 gerealiseerd. In de periode tussen 1969 en 1981 is achter de huizen aan de Theo Kleverstraat en de Kapitein van Zijlwaan een parkeerplaats met garageboxen gebouwd. In het westen van het plangebied is daarna een bedrijfspand gebouwd.

⁷ Topografische Dienst Nederland 1936-1989.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ <http://www.kich.nl>

¹² Haartsen 2009.

¹³ Van Berkel & Samplonius 2007.

¹⁴ Haartsen 2009.

4.4 Beschrijving van bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geologie ¹⁵	Beddingafzettingen van de formatie van Echteld, daarop komafzettingen van de Formatie van Echteld met daarin vertand Hollandveen Laagpakket van de Formatie van Nieuwkoop (A3k)
Geomorfologie ¹⁶	Gekarteerd als bebouwd, maar waarschijnlijk rivierkom- of oeverwalachtige vlakte (2M22)
Bodemkunde ¹⁷	Kalkloze poldervaaggrond met zware klei, grondwatertrap III. (Rn47C III)
Meandergordels ¹⁸	Benschopse meandergordel uit 6368-4125 v. Chr.

Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien, zijn door een vlechtende rivier grove zanden en grinden afgezet. Het betreft hier de voorganger van de Rijn en deze afzettingen worden gerekend tot de Formatie van Kreftenheye.¹⁹ Deze rivierafzettingen werden vervolgens afgedekt door een dun pakket van grijze, zandige tot siltige klei met inschakeling van grove zandkorrels. Dit pakket is ook wel bekend als de Laag van Wijchen. Deze oude rivierklei wordt gerekend tot de Formatie van Kreftenheye en de sedimentatie hiervan vond plaats vanaf het Allerød tot aan het Preboreaal.²⁰

Ca. 9700 v. Chr. vond een relatief grote temperatuurstijging plaats; de periode daarna is bekend als Holocene. Door de temperatuurstijging kon het landschap uit het Weichselien afsmelten waardoor de zeespiegel, vooral aan het begin van het Holocene, sterk steeg. Hierdoor is in het onderzoeksgebied een dik pakket van holocene afzettingen gevormd, afkomstig van de zee of van de rivier de Rijn en de Maas. De mariene afzettingen worden gerekend tot de Formatie van Naaldwijk, de fluviatile afzettingen tot de Formatie van Echteld en de veenafzettingen tot de Formatie van Nieuwkoop. In de ondergrond van Benschop komen van de holocene formaties alleen de Formaties van Echteld en Nieuwkoop voor.

Sinds het Atlanticum stromen de grote rivieren (Rijn en Maas) door het onderzoeksgebied. De zandige afzettingen van de Formatie van Kreftenheye worden bedekt door een afwisseling van de Formatie van Echteld (de fluviatile zanden en kleien) en de Formatie van Nieuwkoop (de veenafzettingen). In het plangebied bestaat de basis van dit pakket uit zandige afzettingen van de Benschopse meandergordel, die zich in de Formatie van Kreftenheye heeft ingesneden.²¹ Deze rivierloop was actief tussen 6368-4125 v. Chr. (Vroeg-Atlanticum) en de beddingafzettingen hiervan zijn in het booronderzoek van Benschop-Oost op een diepte van ca. 5,5 m –mv aangetroffen.²² Hierboven bevindt zich een afwisseling van geul- en oeverafzettingen (zand en siltige klei) en veenlagen, naar verwachting bevindt dit pakket zich op ca. 4,6 m –mv.²³ De diepteligging van de bedding- en oeverafzettingen is bepaald aan de hand van de boorresultaten van het plangebied Benschop-Oost.²⁴ De Hoogteligging van het maaiveld van het onderzoeksterrein in Benschop-Oost is namelijk gelijk aan het maaiveld in het plangebied.

Na de sedimentatie van de Benschopse meandergordel trad een periode van geringe fluviatile activiteit aan waarin voornamelijk veenvorming plaatsvond in de Lopikerwaard. Vanaf ongeveer het begin van de jaartelling is komklei van de Lek en de Hollandsche IJssel in het onderzoeksgebied afgezet.

Volgens de bodemkaart 1:50.000 ligt de onderzoekslocatie in een bebouwd gebied. In de omgeving van het plangebied komen echter kalkloze poldervaaggronden voor. Dit bodemtype bestaat uit

¹⁵ Verbraeck 1966.

¹⁶ Alterra 2003.

¹⁷ Harbers 1981.

¹⁸ Berendsen & Stouthamer 2001.

¹⁹ De gebruikte formatienamen zijn die conform De Mulder, *et al.* 2003.

²⁰ Verbraeck 1970.

²¹ Berendsen & Stouthamer 2001.

²² Ibid. appendix 3, Van den Berg, *et al.* 2009.

²³ Van den Berg, *et al.* 2009.

²⁴ Ibid.

zware klei, met in de ondergrond klei, zavel of zand. Plaatselijk bestaat het profiel van dit bodemtype tot dieper dan 120 cm –mv uit kalkloze zware tot zeer zware kleien.²⁵

In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld:

Bron	Omschrijving
Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)	Middelhoge indicatieve archeologische waarde
Archeologische beleidskaart gemeente Lopik	Noordelijk deel categorie 2, zuidelijk deel categorie 6
Archeologische Monumenten Kaart (AMK)	AMK-terrein 12063, centrum van Benschop
waarnemingen ARCHISII (Archeologisch Informatie Systeem)	26352, hout en aardewerk uit de Late Middeleeuwen 26354, grafkelder uit de Nieuwe tijd 36130, Nederlands Hervormde Kerk 36133, aardewerk uit de Nieuwe tijd A 36135, kan van proto-steengoed. 36157, aardewerk en een waterput 36174, woonafval uit de Nieuwe tijd 59858, aardewerk uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
onderzoeksmeldingen ARCHISII	21378, booronderzoek Rabobankterrein 23583, booronderzoek Benschop-oost

De ligging van deze waarden is weergegeven in afb. 5.

Op de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Lopik is het noordelijke deel van het plangebied ingedeeld categorie 2 en het zuidelijke deel van het plangebied categorie 6. Categorie 2 bestaat uit de historische kernen van de gemeente en AMK-terreinen van archeologische waarde. Categorie 6 heeft betrekking op zones of terreinen waar is vastgesteld dat geen bodemarchief (meer) aanwezig is, of waar behoudenswaardige archeologische resten zijn veiliggesteld door opgraving. De beleidsdoelstelling voor deze beleidscategorie is vrijgave voor andere ruimtelijke functies.²⁶

AMK-terrein 12063

Het noordelijke deel van het plangebied maakt deel uit van een AMK-terrein van hoge archeologische waarde. Het betreft hier de historische kern van Benschop, met een archeologische verwachting voor resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. De kern van Benschop is gecentreerd rondom het Dorp en de terp van de Nederlands Hervormde kerk (afb. 2). Ten zuiden van de Benschopperwetering strekt het AMK-terrein zich ook uit over het terrein van de St. Victorkerk. Dit kerkterrein is echter pas in 1886 in gebruik genomen en heeft dus alleen een verwachting voor de Nieuwe tijd C. Het AMK-terrein is veel groter dan het kerkterrein en voorgesteld wordt om het AMK-terrein ten zuiden van de Benschopperwetering te wijzigen (afb. 4 en 5).

Waarnemingen 26354 en 36130

Deze waarnemingen hebben betrekking op de funderingswerkzaamheden in 1957 en 1965 in de Nederlands Hervormde kerk in Benschop. Hierbij zijn tufstenen kloostermoppen uit de Late Middeleeuwen A, misschien zelfs uit de 12^e eeuw na. Chr., gevonden van een oudere bouwphase van de kerk. De huidige kerk is deels op de fundamenten van de oudere kerk gebouwd. Bij deze werkzaamheden is ook de grafkelder van Abraham Ferdinand van Zijll ontdekt, een zeeheld uit de 17^e eeuw na. Chr. De grafkelder dateert uit 1677 en Van Zijll is in 1697 in de grafkelder ter ruste gelegd.

Waarneming 36133

Deze waarneming betreft de vondst van een roodbakkende geglazuurde kan uit de Nieuwe tijd A. De kan is gevonden in 1978 tijdens graafwerkzaamheden in een tuin achter het Dorp.

²⁵ Harbers, *et al.* 1981.

²⁶ Alkemade, *et al.* 2010.

Waarneming 36157 en onderzoeksmelding 21378

In 1973 is op de locatie van het huidige Rabobankgebouw, ten zuiden van de dorpskern van Benschop, bij de afbraak van een boerderij een waterput gevonden. Hierin zijn stukken speelgoed, tegelfragmenten, fragmenten van fayence, roodbakkend aardewerk, grijsbakkend aardewerk en fragmenten steengoed aangetroffen. De vondsten en de waterput dateren uit de periode Late Middeleeuwen B tot Nieuwe tijd B.

In 2007 is op dezelfde locatie een booronderzoek verricht. Hierbij is een verstoorde bodemopbouw aangetroffen. Als advies is gegeven om de nieuwe bebouwing ter plaatse van de toenmalige bebouwing te realiseren.

Waarnemingen 26352, 36174 en 59858

Op de locatie Benschop 258 zijn drie archeologische vondsten gemeld. In 1965 is hier een boerderij afgebroken en daarbij zijn houten palen gevonden en aardewerk uit de Late Middeleeuwen. In 1968 zijn op deze locatie na een terreinverlaging van ca. 150 cm handgevormd aardewerk, Siegburg-aardewerk, fragmenten steengoed, fragmenten kogelpot aardewerk en paffrath-aardewerk aangetroffen. Hieruit is geconcludeerd dat dit terrein een oude woongrond was uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Door de terreinverlaging zal de vindplaats geheel verstoord zijn geraakt.

Onderzoeksmelding 23583 en waarneming 36135

In 2007 is ten behoeve van de nieuwbouw in Benschop-Oost op ongeveer 300 m ten oosten van het plangebied een verkennend en karterend booronderzoek uitgevoerd. Hierbij zijn op 5,5 m –mv de beddinafzettingen aangetroffen en op 4,6 m –mv de oeverafzettingen van de Benschopse meandergordel.²⁷ Omdat tijdens het booronderzoek geen intacte archeologische waarden zijn aangetroffen is het plangebied Benschop-Oost vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkeling. In 1978 is hier bij het adres Dorp 119 een proto-steengoed kan gevonden.

4.5 Gespecificeerde verwachting (LS05)

In de ondergrond van het plangebied kunnen in de oeverafzettingen van de Benschopse meandergordel archeologische resten uit het Mesolithicum en het Neolithicum aanwezig zijn. De top van dit niveau bevindt zich waarschijnlijk op ca. 4,6 m –mv.²⁸ Vindplaatsen uit het Mesolithicum en het Neolithicum worden gekenmerkt door een vondststrooiing van kleine fragmenten vuursteen. Vindplaatsen uit het Neolithicum worden daarnaast gekenmerkt door neolithisch aardewerk.

Omdat het plangebied op historisch kaartmateriaal buiten een ontginningslint is afgebeeld worden geen archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd verwacht behalve de resten van agrarisch landgebruik. De resten van begravingen rondom de Sint-Victorkerk uit de Nieuwe tijd C worden ten noordwesten van het plangebied verwacht. Als er nog resten van percelingsgreppels of een zandpad in het plangebied aanwezig zijn, zijn deze verstoord geraakt door de bouw een bedrijfspand.

²⁷ 5,5 m –mv was de maximale boordiepte.

²⁸ Van den Berg, *et al.* 2009.

5 Conclusies

De in de Inleiding gestelde onderzoeksvragen kunnen op basis van de bereikte resultaten als volgt worden beantwoord:

Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig en, zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard, datering en waardestelling hiervan?

In het plangebied kunnen archeologische resten aanwezig zijn uit het Mesolithicum en het Neolithicum in de oeverafzettingen van de Benschopse meandergordel op ca. 4,6 m –mv. Het betreft hier waarschijnlijk kleine vuursteenartefacten en/of aardewerkscherven uit het Neolithicum. Omdat het plangebied op historisch kaartmateriaal buiten het ontginningslint van Benschop is afgebeeld, is de verwachting voor archeologische resten in de bovengrond uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd zeer laag.

In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?

De dieper gelegen potentiële archeologische waarden uit het Mesolithicum en Neolithicum zullen alleen door het plaatsen van heipalen verstoord worden. De heiwerkzaamheden zijn vanuit archeologisch opzicht een beperkte bodemverstoring omdat de informatiewaarde van een mogelijke vindplaats hierdoor niet verloren gaat.

Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Door de heigaten van te voren uit te boren of de heipalen zoveel mogelijk te plaatsen op de locaties van de huidige heipalen kan de verstoring van het bodemarchief tot een minimum worden beperkt.

Indien de eventuele archeologische waarden niet kunnen worden behouden: Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Indien de bodem, behalve door het plaatsen van heipalen, dieper dan 3 m –mv verstoord zal worden, is ons advies een verkennend booronderzoek uit te voeren, zodat de diepteligging van de Benschopse meandergordel bepaald kan worden.

6 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert bij een verstoringsdiepte van minder dan 3 m –mv het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. De plaatsing van heipalen kan tot een grotere diepte uitgevoerd worden omdat de grondverstoring van deze werkzaamheden beperkt is. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Als tijdens toekomstige werkzaamheden in het plangebied een bodemverstoring van dieper dan 3 m –mv plaatsvindt dient een inventariserend veldonderzoek door middel van een verkennend booronderzoek uitgevoerd te worden, zodat de precieze diepteligging van de meandergordelafzettingen van de Benschopse meandergordel kan worden bepaald.

Literatuur

- Alkemade, M., B. Brugmans, M. Gouw, K. Klerks & C. Visser**, 2010: *Archeologiebeleid gemeente Lopik, Ontwikkeld in samenwerking met de gemeenten Montfoort, Oudewater en Woerden*. Amersfoort (Vestigia-rapport 672).
- Alterra**, 2003: *Digitale Geomorfologische Kaart van Nederland*.
- Berendsen, H.J.A & E. Stouthamer**, 2001: *Paleogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Assen.
- Van den Berg, J.M., L. Haaring & J.W. Oudhof**, 2009: *Woningbouwlocatie Benschop-Oost, gemeente Lopik, Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van verkennende en karterende boringen en een veldverkenning*. Amersfoort (Vestigia-rapport 425).
- Van Berkel, G. & K. Samplonius**, 2007: *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*. Utrecht.
- Bureau Militaire verkenningen**, 1875-1930: *Bonnekaart, Montfoort, Blad 463, schaal 1:25.000*.
- Haartsen, A.**, 2009: *Ontgonnen Verleden, regiobeschrijvingen provincie Utrecht*. Ede (rapport DK 2009/dk116-G).
- Harbers, P.**, 1981: *Bodemkaart van Nederland: schaal 1:50.000: Blad 38 Oost Gorinchem*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Harbers, P., G. G. L. Steur & W. Heijink**, 1981: *Bodemkaart van Nederland 1: 50.000: toelichting bij kaartblad 38 Oost Gorinchem*. Stiboka, Wageningen.
- Kadaster**, 1811-1832: *Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, Benschop, Sectie B, Blad 01*.
- De Mulder, E.F.J., M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhof & Th.E. Wong** (red.), 2003: *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten (Geologie van Nederland deel 7).
- Topografische Dienst Nederland**, 1936-1989: *Topografische Kaart van Nederland, schaal 1:50.000*.
- Verbraeck, A.**, 1966: *Geologische Kaart van Nederland: schaal 1:50.000: Blad 38 Oost Gorinchem*. 's-Gravenhage).
- Verbraeck, A.**, 1970: *Toelichting bij de geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad Gorinchem Oost (38O)*. Opname o.l.v. A. Verbraeck. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- Wolters-Noordhoff, Atlasproducties**, 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland, deel 1 West-Nederland 1839-1859*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Geraadpleegde websites

<http://archis2.archis.nl>
<http://www.ahn.nl>
<http://www.kich.nl>

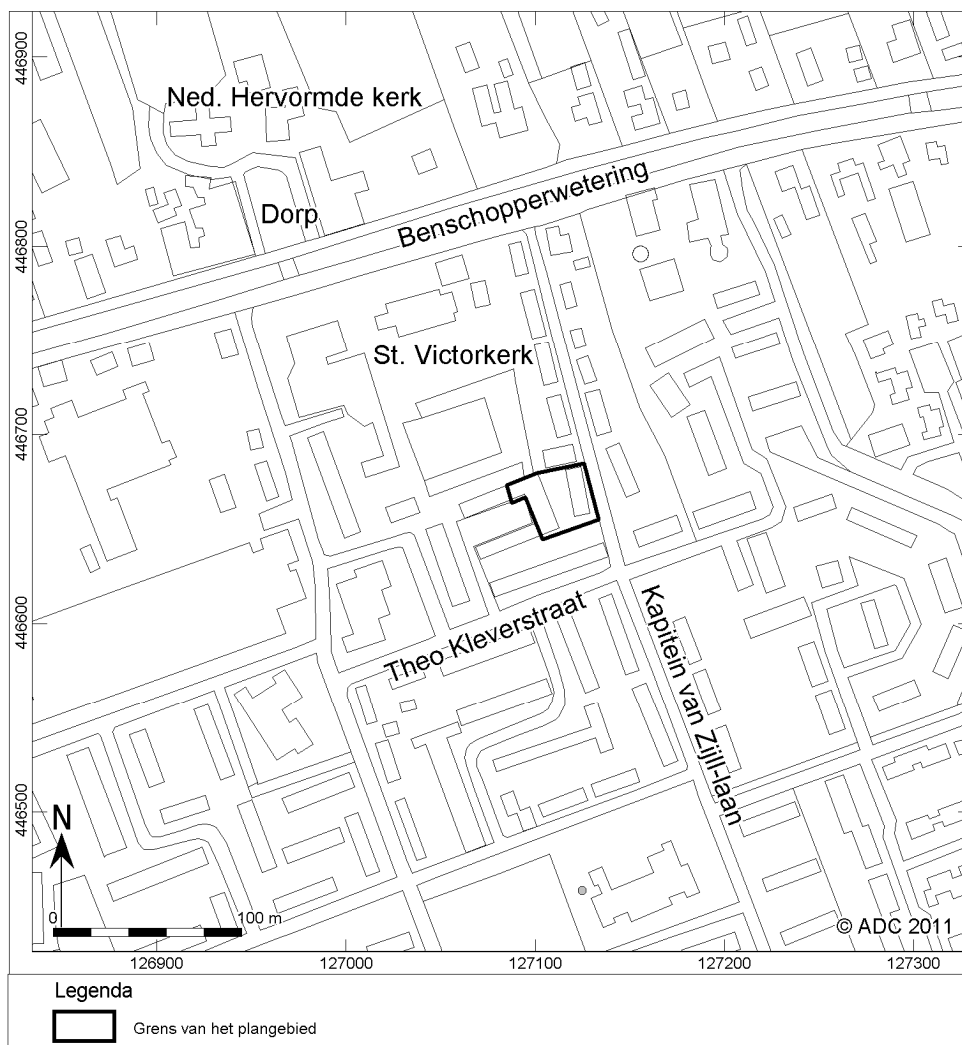
Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied
Afb. 3 De voorgenomen ontwikkeling in het plangebied
Afb. 4 Locatie van het plangebied op de Bonnekaart van 1898
Afb. 5 Archeologische beleidsadvieskaart gemeente Lopik, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

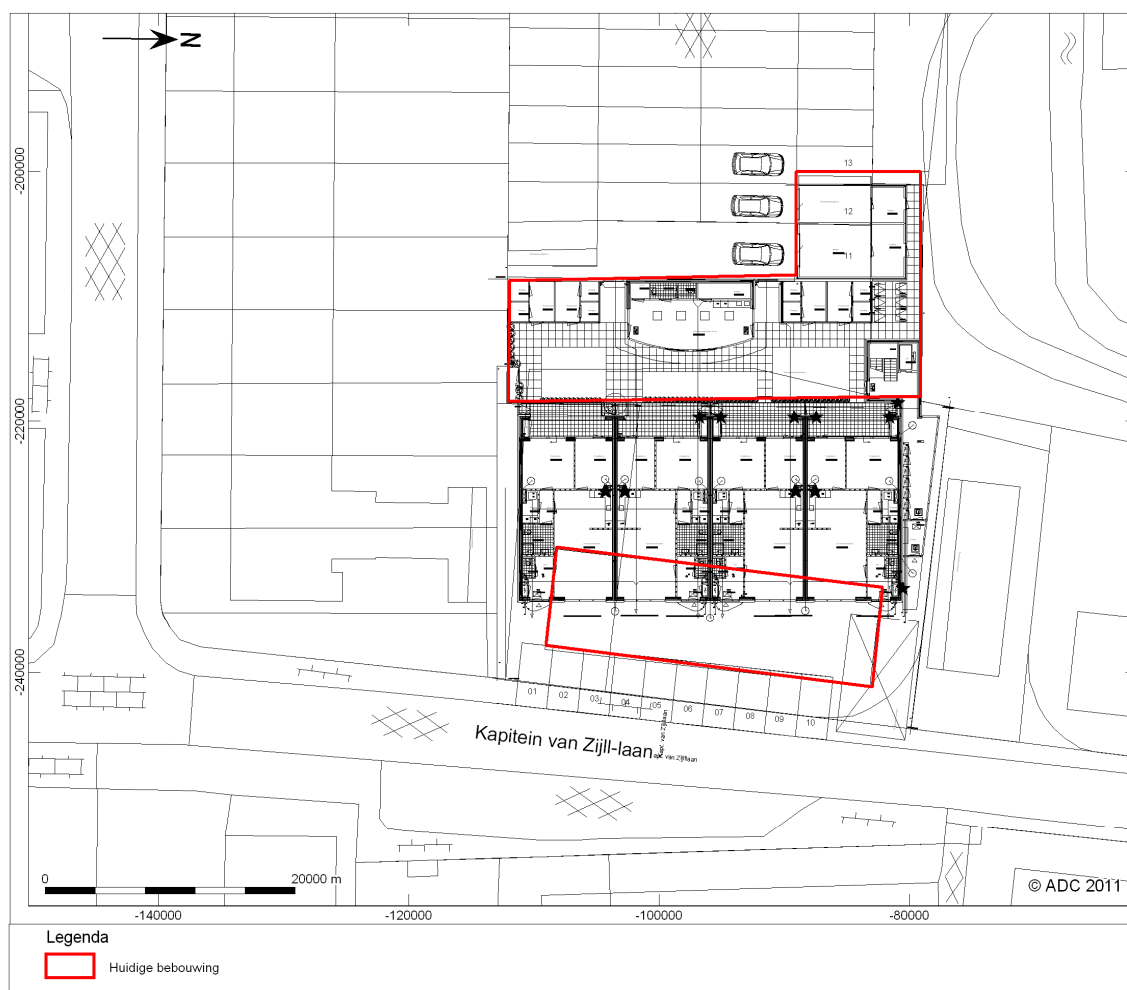
Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Afb. 1 Locatie van het plangebied

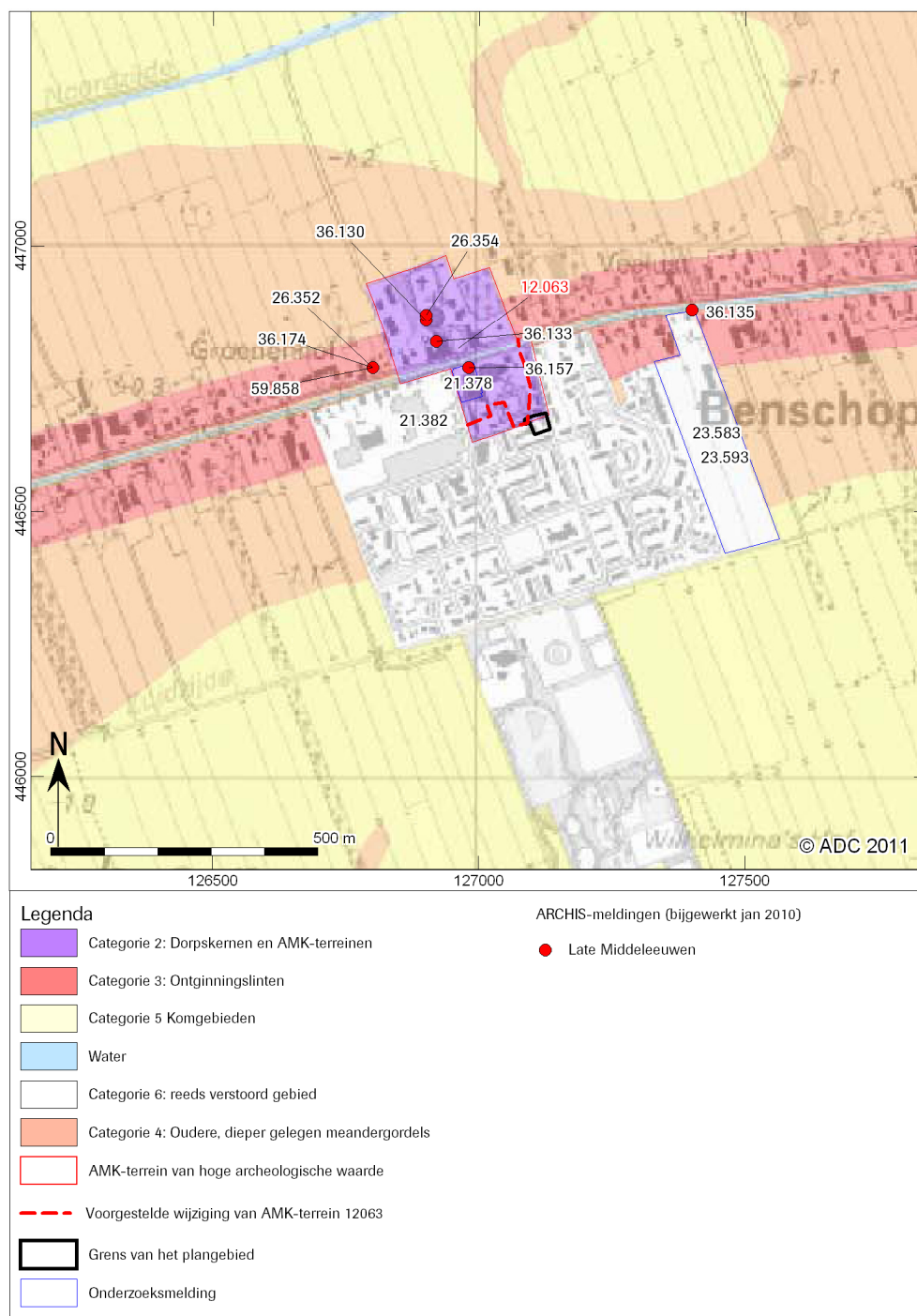
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied

Afb. 3 De voorgenomen ontwikkeling in het plangebied
Bron: Woningbouwstichting Goed Wonen

Afb. 4 Locatie van het plangebied op de Bonnekaart van 1898

Afb. 5 Archeologische beleidsadvieskaart gemeente Lopik, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen